

De bundel *Indische Verhalen* bevat twee boeken van mr. Jacob Dermoût (1862-1915):

1. *In de koffie*
2. *Moderne schelmen*

Volgens de site GenealogieOnline was Jacob Dermoût de broer van de schoonvader van de bekende auteur van Indische romans Maria Dermoût (geb. Ingerman).

Voor deze heruitgave is dankbaar gebruikgemaakt van teksten zoals verschenen op Gutenberg.org en DBNL.nl.

Moderne schelmen verscheen voor het eerst in 1906
bij A.W. Bruna & Zoon in Utrecht.

In de koffie, met als ondertitel *Oorspronkelijke Indische roman*, dateert van 1893;
deze tekst is overgenomen uit een uitgave van G.J. Slothouwer, Amersfoort.

Tekstbewerking: Wijnand C. van de Meeberg
Technische realisatie: GigaBoek

Deze omnibus van boeken van mr. J. Dermoût
is in 2023 uitgebracht onder auspiciën van
Stichting De Laatste der Mohikanen
boeken die bekliven
www.delatstedermohikanen.nl

De Laatste der Mohikanen

Promoot literair werelderfgoed en stimuleert de leeshonger

Van elk titel is een *gratis* e-book beschikbaar.
Steun ons en vertel ons uw eigen boekverhaal.
Bezoek de site:
elke week verschijnen er nieuwe 'oude' titels.

ISBN 9789085485186

Mr. Jacob Dermoût

Indische Verhalen

In de koffie

oorspronkelijke Indische roman (1893)

Moderne schelmen

Indië in Den Haag (1906)

*Hetgeen... wij geboord hebben, hetgeen wij gezien hebben met onze ogen,
hetgeen wij aanschouwd hebben, en onze handen getast hebben...*

(I Johannes 1:1.)

*Wer sich der Zweck vorgestellt hat, das Laster zu stürzen und Religion,
Moral und Bürgerliche Gesetze an ihren Feinde zu rächen, ein solcher
muss das Laster in seiner nackten Abscheulichkeit enthüllen, und in sei-
ner kolossalischen Größe vor das Auge van de Menschheit stellen – er
selbst muss augenblicklich seine nächtliche Labyrinth durchwandern –
er muss in Empfindungen sich hineinzuzwingen wissen unter deren sich
seine Seele sträubt.*

(Schiller: Die Räuber, Vorrede.)

*Bent nuchter en waakt: want uw tegenpartij, de duivel, gaat om als een
briesende leeuw, zoekende wie hij zou mogen verdrinken.*

(I Petrus 5:6.)

Moderne schelmen

Indië in Den Haag

Hoofdstuk I

Een deleman¹ reed het erf van het hotel op. Jan van Vleuten stapte eruit, landerig, zoals iemand zijn kan die op het heetst van de dag in de benedenstad heeft moeten vertoeven, en pas uit de bergen komt. Geen zuchtje was te bespeuren geweest, de lucht trilde van de warmte, zelfs nu nog, om vier uur. Alles straalde hitte uit. Boven in de vuilblauwe lucht de zon, beneden de macadamweg, van links en rechts de witte muren. De boompjes langs de Passeh-baan deden er aan mee, en wierpen een kolommetje hitte op, waarin ontelbare vliegjes, met trillende vlerkjes drijvend op de warme lucht. Zelfs in de schaduw van de Sim-pangse-weg was het niet beter. Het was of de warmte daar opgesloten was, niet weg kon door het bladerendak; de zucht door het snelle rijden veroorzaakt, sloeg lauw in het gezicht. Om de hoek van Embong-Malang scheen zelfs het felle trekken van de zon nog draaglijker; daar was althans ruimte. Maar de dakijzeren veranda broeide weer des te erger.

Snel liep van Vleuten, na de leidsels om het slikbord te hebben gehangen, het hotel in, direct naar de bijgebouwen, waar hij zijn kamer had. De dikke muren en neergelaten zeilen mochten iets van de warmte hebben uitgesloten, doch hij merkte het nauwelijks.

In de deur van een van de logeerkamers stond een dame, uitkijkend. Een tengere blonde, een kind nog in haar schraalte van vormen, een vrouw naar de uitdrukking van haar gelaat.

‘Dag Jan, dag lieveling!’ riep zij uit, hem om de hals vallend. ‘Foei, wat ben je warm! Ga maar gauw baden.’

‘Dat heb jij al gedaan, zie ik,’ zei hij, haar de nog vochtige haren van het brede voorhoofd strijkende. ‘Waarom heb je niet even gewacht?’

‘Het was zo warm. En dan, weet je, in een logement vind ik het zo gek om samen te gaan baden.’

‘Malligheid! Alle getrouwde lui doen dat, Betsy.’

‘Dat jok je. Dat heb je mij maar wijsgemaakt, om... Nu ja, niet iedereen, en in een hotel zeker niet. Kom, kleed je nu maar gauw uit en ga baden. Ik zal om een kopje thee roepen.’

En terwijl hij de kamer binnenging, riep zij met enigszins schelle stem om een bediende.

Toen hij terugkwam uit de mandiekamer, nu geheel opgefrist, wachtte zij hem op met twee dikke grove aarden koppen hotelthee, op het tafeltje buiten in de gaanderij. Binnen in de kamer tjingelde een speeldoos.

‘Wat is dat?’ vroeg van Vleuten, die met handdoek en zeepbakje bij het tafeltje was blijven staan om even een slok thee te nemen.

‘De doos van mama,’ lachte Betsy. ‘Ik heb ze cadeau gekregen en zo-even uit de koffer gehaald.’

De deur van de kamer naast de hunne ging open, en een dame kwam naar buiten. Aarzelend zag zij even naar de beide anderen en deed zelfs een stap in hun richting; doch zich bedenkende, wendde zij zich om, en liep langs het gaanderijtje naar het hoofdgebouw.

‘Wat een vermoeid gezicht,’ merkte Betsy op. ‘Ze is zeker gister de gehele nacht naar een bal geweest. Ik zou me toch eerst wat opgeknapt hebben, voor ik uit mijn kamer kwam.’

‘Ze schijnt nog heel jong,’ zei van Vleuten, ‘en ziet er te stevig uit om van één nacht dansen zo oververmoeid te zijn. Kom, ik ga mijn haar kammen, en dan moesten we met kleden maar wachten tot het wat koeler wordt. ’n Ogenblikje!’

Hij verdween in de kamer.

¹ Eenspan open wagentje.

Ondertussen was de dame, die tot deze opmerkingen aanleiding gegeven had, de achtergalerij van het hotel ingegaan, waar de hotelhoudster bezig was enige bevelen te geven aan de bedienden.

‘Wel, mevrouw, hoe gaat het ermee?’ vroeg de laatste op hartelijk meewarige toon, als van iemand die weet wat het antwoord zal zijn.

‘Hij is wakker en hijgt weer zo erg. En naast ons zijn mensen die een speeldoos hebben. Ik zag dat het hem hinderde, maar durfde niet vragen om er mee op te houden.’

De ogen van de spreekster hadden iets star wanhopigs, de randen ervan kleurden zich even rood, alsof er tranen zouden komen.

‘Wel m’n beste mensje, zal ik het voor je gaan vragen? Dat is goed; ga maar mee.’ En de jonge vrouw onder de arm nemende, stapte de hotelhoudster het gaanderijtje in, recht op Betsy af, aan wie zij het verzoek deed de speeldoos stil te zetten, omdat het de zwaar zieke daarnaast hinderde.

Betsy antwoordde niet dadelijk, doch op haar beweeglijk gezicht was voldoende te lezen wat er in haar omging. Waarom moest die hotelhoudster daar bijgehaald worden? Om aan het verzoek kracht bij te zetten soms? Dan deed zij zeker niet wat gevraagd werd! Men was vrij in zijn eigen kamer, desnoods om muziek te maken buiten de tijd van slapen. En als iemand zo ziek was, dat hem een eenvoudige speeldoos al hinderde, dan zou zij straks niet meer mogen zingen, wat zij in ’t geheel niet, niet mogen babbelen met Jan, wat zij nog minder laten kon. Zo iemand hoorde niet in een hotel, maar moest naar een hospitaal! Maar toen zij de verlegen smekende blik zag van haar buurvrouw, weerhield zij de bruuske weigering die haar op de lippen zweefde.

‘Ik zal ’t meneer vragen,’ zei zij ten slotte, opstaande. ‘Verbeeld je, Jan,’ ging zij voort, binnenkomende, ‘daar ligt een zieke man hiernaast, en nu vragen ze om de speeldoos vast te zetten...’

‘Welnu,’ zei hij, ‘niets is eenvoudiger.’ En hij drukte een hefboom neer, die de vleugels van de reguleator ving. ‘Daar staat ze al stil.’

‘Maar Jan...’

‘Sst, kindje! Als ik nu eens ziek werd, en zo erg dat...’

‘Niet doen, Jan, niet doen!’ En met een kus belette zij hem het verder spreken.

Toen zij een ogenblik daarna samen buiten kwamen, was hun buurvrouw reeds weer naar haar zieke echtgenoot, doch de hotelhoudster stond er nog.

‘Mevrouw laat u erg bedanken,’ zei deze. ‘Haar man is zo ziek, kassian!’

‘Wat scheelt hem?’ vroeg van Vleuten.

‘Hm, ziet u... De dokter zegt niets, maar...’ En haar stem tot fluisteren dwingend, ging zij voort, ‘Die meneer is pas een half jaar terug uit Holland. In zijn verloftijd is hij getrouwd, en toen ze goed en wel in hun eigen huisje waren, is het begonnen. Ze zeggen dat hij vergiftigd is. U begrijpt... enfin, mevrouw is toch getrouwd... een huishoudster gehad, en...’

‘Jawel, jawel,’ ried van Vleuten, het verdere afsnijdend. ‘En waarom zijn zij niet in hun eigen huis gebleven?’

‘Zij zouden weer met verlof gaan, en hebben dus vendutie gehouden. Maar toen hun boot ging, kon hij niet meer getransporteerd worden. Dat duurt nu al zo zes weken, en de arme ziel tobt zich wat af. Kassian, ze is nog zwanger ook. Al zowat vijf maanden. Wacht, daar komt de dokter.’

De hotelhoudster meende nu genoeg verteld te hebben, en ging heen tot grote verlichting van van Vleuten, die haar mededelingen voor Betsy’s oren wel wat ruw vond. Deze had zich afgewend, en toen zij zich, na het vertrek van de hotelhoudster, weer omdraaide, waren haar ogen vochtig.

‘O, hoe naar, Jan,’ zei zij. ‘Verbeeld je dat hij doodgaat! En dan dat arme kindje, dat nooit zijn vader zal gezien hebben! – Zeg, Jan, jij hebt toch nooit zo’n... Zo’n huishoudster gehad?’

‘Stel je gerust, wijfje,’ zei hij lachend om haar angst. ‘Maar als je het precies weten wilt, toch één. Maar die was minstens al zestig jaar oud. Dat was toen ik op die suikerfabriek was, en toch iemand hebben moest om de boel in orde te houden.’

‘En waar is ze nu?’

‘Ergens op een inlands kerkhof.’

‘Gelukkig!’ zuchtte Betsy uit het diepst van haar hart.

‘Het is een noodzakelijk kwaad – maar een kwaad,’ meende hij.

‘Kom, laten we ons gaan kleden en nog een loopje doen. Ik heb vandaag een aardig huisje gezien; maar tachtig gulden, en toch nog in de bovenstad. Als het je bevalt, huur ik het nu al. De lui gaan er de volgende maand uit.’

‘Moeten we dan nog zolang hier blijven?’ vroeg zij, hem in de kamer volgend, ‘ik zou het zo erg vinden als die man daar vlak naast ons doodging!’

‘Ik ook, voor jou,’ zei hij. ‘We willen hopen dat hij er bovenop komt, of het althans uithoudt tot we weg zijn. Intussen valt er niets aan te doen, tenzij er een kamer mocht openkomen aan de andere kant.’

‘Zou dat niet wreed zijn? Net of we vluchten. Die arme vrouw moet wel in de zelfde kamer blijven.’

‘Het is zo,’ erkende hij. ‘En we hebben wat goed te maken. Laat ons liever zien of we haar van dienst kunnen zijn met het een of ander.’

Betsy zei toe haar best te zullen doen. En al was het niet veel wat zij konden, het weinige dat zij deden werd niettemin op prijs gesteld. Daar stilte voor de zieke een eerste vereiste was, trokken zich van Vleuten en Betsy de kinderen aan van een familie, die de kamers bewoonde aan de andere zijde van de ziekenkamer. Hoewel die veelal onder de hoede van de baboes een eind verderop gestuurd werden, waren er toch tijden op de dag dat zij in de buurt van hun kamers moesten blijven. En om jonge kinderen stil te doen zijn, zonder ze tevens bezig te houden, is een feitelijke onmogelijkheid, temeer als die kinderen in Indië zijn opgegroeid, waar in de grote ruimten een beetje rumoer niet hindert en dus zelden wordt tegengegaan. Maar nu moest het, en Betsy hield dapper vol wat zij beloofd had, blij echter als haar man thuiskwam om een handje te helpen.

De familie waartoe de kinderen behoorden, vond hun zorgen gemakkelijk en liet het begaan, in de veronderstelling levende dat Betsy plezier in die kleine vagebonden had, daar ze zelf nog kinderloos was. Men meende dus volstrekt geen dank schuldig te zijn, eerder omgekeerd, ja nam het haar zelfs enigszins kwalijk dat noch zij noch haar man zich hadden voorgesteld. Immers, al waren de tijden voorbij dat een tiental elkaar vreemden, toevallig samenkomende in een spoorwegcoupé, voor alles begonnen met een weerzijds zich voorstellen, voor het feit dat men de kinderen van een ander bezighield, alvorens zich te hebben voorgesteld, was de Indische maatschappij nog niet rijp.

De vrouw van de zieke had zich verbaasd over de rust die sinds een paar dagen vooral in het middaguur heerste, en toen zij bemerkte waaraan zij die te danken had, toonde zij in blik en stomme groet dikwijls haar dankbaarheid. Eens, toen Betsy een ontevreden beweging had bespeurd over het in de keuken klaargemaakte ziekenkostje, bood zij aan hiervoor te zorgen. Zij had een petroleumstel, waarop dit gemakkelijk ging.

Van Vleuten mopperde een beetje over de neiging van vrouwen om altijd in uitersten te vallen. Neen, niet om het koken van die griesmeel, maar van het een kwam zo licht het ander, en Betsy, die eerst zelfs een klein genoeg niet had willen opgeven, ter wille van de zieke buur, had nu een eerste stap gedaan op een weg, die leiden kon tot algehele

inbeslagname van haar persoon en haar tijd.

Waarop Betsy antwoordde dat mannen nooit de consequenties willen aanvaarden van hetgeen zij zelf aangeraden hebben; overigens behoefde haar grote bengel zich niet ongerust te maken dat zij hem zou laten achterstaan bij het liefdewerk.

‘Daar ben ik het minste bang voor,’ zei van Vleuten. ‘Er is iets anders. Je bewijst diensten aan iemand, die misschien vergolden kunnen worden. Of, laat ik me anders uitdrukken: die vergolden behoren te worden. Je brengt jezelf, ons, mij, in de positie van een crediteur tegenover een debiteur; het beroerste wat er is.’

‘Hoezo?’ vroeg zij naïef. ‘Laatst, toen er door Watrin & Co. een kwitantie hier gepresenteerd werd, en jij niet thuis was, durfde ik de stad haast niet in. En ik was wat blij toen ik kon gaan betalen.’

‘Jawel, je was blij dat je kon betalen, waardoor je de crediteur kwijtraakte. Maar als je dat niet had gekund, zou je onwillekeurig het land hebben gehad als je aan die man dacht, nietwaar?’

‘Nu... ja.’

‘Dus, in ’t algemeen, haat de debiteur zijn schuldeiser, in plaats van hem voor het verleende krediet dankbaar te zijn.’

‘Dat is toch eigenlijk niet goed!’

‘Nee, goed is het niet. Zeker niet! Maar het is zo. En daarom, als het hart je dringt, bewijs iemand een dienst, en vlucht dan naar het andere eind van de wereld!’

‘Flauwe vent!’ zei Betsy. ‘Je maakt er wat moois van!’

‘Enfin,’ zei van Vleuten, schouderophalend, ‘deze mensen zullen we wel niet veel meer in ons leven ontmoeten. Dat is één troost. – Dag dokter! Hoe staat het met de patiënt?’

‘Het loopt af,’ zei de arts, die juist uit de ziekenkamer gekomen was, en hij stak een sigaar op, hem door van Vleuten aangeboden. ‘Tegen mijn gewoonte,’ bemerkte hij. ‘Ik rook anders nooit tussen de visites. Maar ik heb ook nog nooit zo’n geval gehad. Die man geeft, sinds twee of drie dagen al, een gewone lijkenlucht af. Inderdaad is de ontbinding al begonnen nog eer de dood intreedt.’

‘Is het waar dat hij vergiftigd is?’

‘Ja, doch waarmee weet ik niet. Zoals gewoonlijk met inlandse vergiften.’ En de dokter legde zijn sigaar neer en begaf zich weer naar de zieke.

Een ogenblik later kwam hij terug en wenkte van Vleuten. ‘Zou u de hotelhoudster even willen verzoeken om te telefoneren? Aan de familie Slot – zij weet het wel.’

‘Is het erger geworden?’

‘Hij is overleden. Die vrouw moet weggehaald worden, zo spoedig mogelijk. Het is daarbinnen niet uit te houden, zelfs niet bij open raam.’

Terwijl van Vleuten aan het verzoek van de dokter ging voldoen, was Betsy opgestaan en zonder een woord te zeggen naar de sterfkamer gegaan. Op het bed lag iets, waarnaar zij niet durfde kijken. Daarnaast zat de jonge vrouw, met starende ogen. Betsy voelde zich wee worden van de lucht, maar zich vermannende, ging zij naar de treurende, en legde haar de arm om de schouders. ‘Kom,’ zei zij zacht, doch beslist.

En gehoorzaamend aan de sterkere wil, liet zich de jonge weduwe weg leiden. De dokter knikte goedkeurend, en toen de beide vrouwen in Betsy’s kamer waren, zette hij zich aan het tafeltje, stak zijn sigaar weer aan, en wachtte de terugkomst van Van Vleuten af.

‘In orde, zij komen,’ meldde deze. ‘Zou ze mee willen?’

‘Wel waarschijnlijk,’ meende de dokter. ‘Uw vrouw heeft de eerste stap gedaan, door haar in uw kamer te brengen.’

‘Mooi!’ riep van Vleuten uit. ‘Echt iets voor Betsy.’

‘Mevrouw lijkt nog erg jong.’

‘Zij is pas achttien geworden.’

‘Zo, dan scheelt ze precies een jaar met mevrouw Van Groningen.’

‘Van Groningen?’ herhaalde Van Vleuten vragend.

‘Ja, uw bureu. Wist u niet eens hoe zij heetten?’ vroeg de dokter verwonderd.

‘Neen; maar gelegenheid om officieel kennis te maken is dan ook niet veel geweest.’

‘Dat is waar,’ gaf de dokter toe. ‘Doch u kon het allicht gehoord hebben. Ja, hij heette Mr. van Groningen, en was lid in de Raad van Justitie. Zijn vrouw is een juffrouw Keijzer; ik meen dat haar vader president van het Gerechtshof te Arnhem is. – Ha, daar zie ik me-
neer en mevrouw Slot.’

De dokter stond op en ging de komende tegemoet.

Op de bij sterfgevallen gebruikelijke fluistertoon bleven nu de heren bij elkaar staan praten, terwijl mevrouw Slot de kamer was binnengegaan. Spoedig daarop kwam zij terug, de jonge weduwe steunend, die door Betsy’s hartelijk medeleven eindelijk tranen gevonden had.

Zij reikte Van Vleuten de hand, een woord van dank stamelend, en ging, na nog een schuwe blik te hebben geworpen op de deur, waarachter het zielloos overschot lag van haar echtgenoot.

Van Vleuten en Betsy waren alleen, en bespraken het droevig geval.

‘Je had eens moeten horen, Jan,’ zei zij, ‘hoe dankbaar zij was! Je zou spijt hebben gehad van je woorden, laatst, weet je nog? En ’t is nog zo’n kind... ze is maar een jaar ouder dan ik, en, zie je, pas uit Holland.’

Het laatste woog klaarblijkelijk het zwaarst.

‘Hm,’ deed hij. ‘Het is maar goed dat de zaak afgelopen is. – Zeg eens vrouwtje, je zult vannacht toch geen kippenkuren krijgen, hè? Anders zou ik nu nog zien dat we een andere kamer kregen.’

‘Welneen! Hij zal toch niet bij ons komen spoken,’ lachte zij. ‘Voor dode mensen ben ik niet bang. Dat is ook weer zoiets typisch Hollands, waar ik helemaal aan ontwend ben.’

Hoofdstuk II

Van Vleuten was gelukkig geweest. Ruim vier jaar had hij te Soerabaja doorgebracht, en er de filiaal van het Bataafs huis gevestigd en doen bloeien. Financieel was hij daar zelf ook bij welgevaren, en achtte zich thans sterk genoeg om te repatriëren. Wel zouden zij van de rente van hun geld slechts zeer bescheiden kunnen leven, doch voor leegzitten was hij toch te jong; dus zou hij in het vaderland naar iets omzien dat hem bezighield en de kas hielp stijven. Iets wat niet moeilijk te vinden zou zijn, naar hij dacht; immers als men het niet bepaald nodig heeft, komt zoiets vanzelf.

Betsy vond zijn denkbeeld uitstekend. Niet dat zij naar Holland verlangde. Zij had het land daartoe te jong verlaten, en was in Indië zo thuis dat zij aan enigerlei verandering geen behoefte voelde. Doch zij koesterde een stille hoop dat de wisseling van klimaat dienstig kon zijn tot de vervulling van een hartenwens. Langer dan vijf jaar was zij nu getrouwd, en nog steeds kinderloos. En naar de aard van de mensen, bij wie het instinct door het aangeleerde is verdrongen, wees de natuur haar noch Van Vleuten de weg in deze, en beschouwden zij het al dan niet krijgen van kinderen afhankelijk van een toeval, een invloed van buitenaf, of een bijzondere bestiering van het Opperwezen. En op die vruchtbare ondergrond tierde welig het bijgeloof, als overal waar kennis ontbreekt.

Te 's-Gravenhage huurde Van Vleuten een kleine woning in de Riouwstraat, en toen de eerste drukte van het zich inrichten voorbij was, besloot hij zich te gaan wijden aan zijn voornemen om bezigheid te zoeken. Hij had feitelijk nog geen vast plan gevormd, hoe daartoe te geraken, en slenterde dan ook maar wat rond, in de vaste overtuiging dat wat men niet zocht, zich het eerst liet vinden.

Op zekere middag was hij op het kantoor van zijn kassier, die hij had opgedragen voor hem soliede effecten te kopen, zonder bepaalde aanwijzing welke, mits niet te veel van één soort, daar hij van oordeel was dat men door van alles wat te nemen het risico verdeelde. Dit was geschied, en hij kwam nu zijn papieren kapitaaltje halen. Terwijl hij in een ontvangkamertje met de procuratiehouder bezig was de ingekochte stukken met de afrekening te verifiëren, werd na een vluchtig geklop de deur geopend. De binnentredende bleef aarzelend staan, de knop van de deur in de hand houdend.

'Pardon... ik dacht dat u alleen was,' zei hij, zich tot de procuratiehouder wendend, na eerst een snelle blik te hebben geworpen op Van Vleuten en zijn effecten.

Laatstgenoemde had opgekeken, en gedurende de korte ogenblikken dat de procuratiehouder de vreemde toesprak, hem verzoekende op het kantoor te gaan, waar hij onmiddellijk tot zijn dienst zou zijn, had hij die met een belangstelling, waarvoor hij geen reden kon vinden, scherp opgenomen.

Er was iets eigenaardigs in die man, vond Van Vleuten. Twee helderbruine varkensoogjes schitterden listig in een strak wasbleek gelaat, waarop overigens een ijl krulsnorretje de eentonigheid brak. Om de mond een trekje van harde brutaliteit, voortkomende uit het met geweld bedwingen van aangeboren verlegenheid. De kleding, schoon van goede stof, klaarblijkelijk niet volgens de smaak van de coupeur gemaakt, doch eerder op eigenwijze aangifte van de drager, de schouders te laag, de rug te veel getailleerd, waardoor de zware heupen sterk uitkwamen. De pantalon vanonder sterk ingevouwen en met fietsgespen vastgemaakt.

'Iemand die ons telkens komt vervelen,' meende de procuratiehouder te moeten uitlegen, toen de deur weer dicht was. 'Noemt zich bankier of zoiets.'

'Een titel is gemakkelijk,' zei Van Vleuten. En opstaande, pakte hij zijn stukken bijeen en vertrok, van plan zich onmiddellijk huiswaarts te begeven.

Doch langs Café Central komende, kreeg hij trek in een glas bier, en liep er binnen.

Geen kennissen hebbende, vond hij het eenvoudiger zich aan de leestafel neer te zetten, waar hij in de illustraties bladerde.

‘Zag ik u zo-even niet bij Karsten & Co.?’ zei opeens iemand naast hem, met onnatuurlijk hoog stemgeluid, en opziende bespeurde hij de man van daareven.

‘Dat kon wel,’ antwoordde Van Vleuten, minder koel dan hij bedoeld had.

De ander scheen dat te bemerken en zich daardoor gerechtigd te voelen het gesprek voort te zetten.

‘U moest voor het eten geen bier drinken,’ zei hij. ‘Dat is niet goed voor de maag. Neemt u liever een glas port of een bittertje, dat zet eiwit aan.’

‘Eiwit?’ herhaalde Van Vleuten verbaasd.

‘Ja, dat is goed voor de spieren en het centrale zenuwgestel.’

‘Is u dokter....? Ik dacht...’

‘Pardonneer! Ik ben Wiechen, bankier. Maar iemand moet zo’n beetje zijn eigen lichaam kennen. En... ik zag u bij Karsten. Soliede firma, maar duur.’

‘Men heeft mij heel schappelijk behandeld. Een achtste procent, meen ik.’

‘Per hoeveel tijd?’

‘Geen tijd. Provisie, bedoel ik, voor het inkopen van effecten.’

‘O! Ja, dat is de prijs. Maar ik meende als men zaken met hen doet, geld opneemt. – Kijkt u eens hier,’ en Wiechen vouwde een rekening-courant open; ‘dàár bijvoorbeeld. Daar staat een post van precies duizend gulden. Provisie *f* 25,- voor 30 dagen. Dat is...?’

‘Twee en een half procent,’ zei Van Vleuten, ‘per maand!’

‘Juist. En ziet u,’ ging de ander voort, het blad omslaande en op het eindcijfer wijzende, ‘ik doe nogal zaken met hen. Ruim tweeënveertig mille. Ze laten particulieren natuurlijk meer betalen.’

‘Maar wat laat u dan de particulieren wel betalen, als uzelf zo’n ontzettende rente moet opbrengen?’

‘Dat is ongelijk. Mijn stelregel is vijf procent.’

‘Ook per maand dan?’

‘Ja, dat spreekt. Ik ben erg goedkoop. In mijn buurt woont een zekere Van der Wal, die niet onder tien procent uitzet. Eens heb ikzelf vijf bij hem moeten betalen. Enfin, het moest, om iemand te helpen. Maar daarom noem ik Karsten duur. Mijn meeste geld is van particulieren, die blij zijn anderhalf tot twee procent te maken. Dat zult u van uw effecten niet halen, wel?’

‘Neen, zeker niet,’ zei Van Vleuten. ‘Maar... als ik onbescheiden ben, zegt u het gerust... is er voor dergelijke transacties veel omzet?’

‘U heeft mijn rekening-courant met Karsten gezien. Als u eens bij mij wilt komen, zal ik u heel wat anders laten zien. Misschien krijgt u wel lust eens iets bij mij te plaatsen.’

‘U woont?’

‘Hier is mijn kaartje met adres. – Laat ons nu over wat anders praten. Daar komen namelijk een paar heren die graag alles weten. Mag ik u een borrel aanbieden? Hè, kelner!’

Een drietal jongelieden naderde het hoekje van de leestafel. Van Vleuten was eigenlijk van plan geweest op te staan, doch de beleefdheid van Wiechen, die een glas Catz voor hem besteld had, weerhield hem. En daardoor kon hij aan een voorstelling niet ontkomen.

Van aard weinig spraakzaam als hij voor het eerst iemand ontmoette, bepaalde Van Vleuten zich tot luisteren en het bestuderen van de nieuwe kennissen. Onverdeeld gunstig was de indruk die zij op hem maakten, nu juist niet.

Arnolds was een spichtige figuur met dwalende ogen en een scheve neus. Viehof een goede middelmatiger met schonkige vormen, Boom een ietwat fatterige reus met een

geweldige knevel en kaal hoofd. Naar hun gesprekken te oordelen was de eerste een harts-tochtelijk liefhebber van wedrennen, waarop hij enorme sommen moest hebben omgezet, de tweede een man van Wiechens slag, de mond vol van *slagjes* op financieel gebied, de derde eindelijk een uitvinder, sprekend over zijn *machine*, die een revolutie in het wereldverkeer zou teweegbrengen.

Hoewel alle drie volgens Van Vleutens oordeel het hunne deden aan opsnijderij, was de strekking daarvan verschillend. Terwijl de beide eerste er een eer in schenen te stellen hun medemensen zo veel mogelijk geld afhandig te maken, onverschillig of de middelen daartoe de toets van strikte eerlijkheid konden doorstaan, leek de laatste weliswaar niet ongeneigd zijn voordeel te zoeken, doch hiermee tevens de mensheid een dienst te willen bewijzen, door het geven van iets werkelijk nuttigs.

Alleen kwam het de toehoorder voor dat de uitvinding in kwestie leed aan het gewone gebrek van een zogenaamd perpetuum mobile, namelijk het bewegen zelf. Althans daartoe scheen het nog niet gekomen, niettegenstaande het werk dat Boom, financieel gesteund door Wiechen, daaraan besteed moest hebben.

Toen Van Vleuten meende genoegzaam lang in het gezelschap te zijn gebleven, om zijn weggaan niet onbeleefd te doen schenen, stond hij op, en nam afscheid.

‘Wanneer kan ik u wachten?’ vroeg Wiechen hem zacht, nadat hij hem tot aan de uitgang begeleid had.

‘Morgenmiddag?’ stelde Van Vleuten voor.

‘s Middags ben ik veelal bezet of uit, althans na tweeën. Mijn kantoortijd is van negen tot twee.’

‘Dan morgenochtend?’

‘Goed; ik wacht u dan liefst tussen elf en twaalf.’

Met nieuwsgierige blikken keken de drie jongelui Wiechen aan, toen hij terugkwam.

‘Niets voor jelui,’ zei deze, ‘n prutsje geld uit Indië meegebracht, en al bij Karsten & Co. gedeponneerd.’

‘Laat hij het terughalen. Ik weet een schitterende coup.’

‘St, heren! Laat hem maar aan mij over. Ik zal jelui er wel bij nodig hebben; maar niet te driftig. Je weet, om een gaatje open te maken, is beleid en geduld alles.’

Zij zagen hem alle drie een ogenblik wantrouwend aan.

‘Leen me een kopstuk tot morgen,’ zei Arnolds toen.

Wiechen greep in zijn vestzak, en spreidde hetgeen hij daaruit haalde op de vlakke hand uit: twee kwartjes en vier dubbeltjes.

‘Dat is alles,’ zei hij, ‘en mijn borrel nog niet betaald. Daar, ik kan nog net een sectie trammen.’

De ander trok de schouders op en draaide zich half om.

‘Wie speelt een partij biljart?’

‘Ik,’ riep Viehof. ‘Wie houdt?’

‘Drie tegen één, om een gulden!’

En nu volgde een verward geroep, waaruit Wiechen niet wijs kon worden, een nabootsing van het geschreeuw van de bookmakers op de rennen.

‘Hou je?’ vroeg Arnolds hem, en op een toestemmend knikje begon men te spelen.

‘Wat is dat voor een spel?’ vroeg Wiechen, die Arnolds midden in een serie zag ophouden, terwijl Viehof voort speelde.

‘Gewoon vijftig punten.’

‘Waarom hield je dan op, zo-even?’

‘Omdat ik de bal gemist had.’

‘O, ik dacht dat hij raak was,’ zei Wiechen, die Viehof door zag spelen tot hij een enorm

eind voor was, en begreep zijn gulden kwijt te zijn, die hij dan ook even later betaalde, uit een ander zakje echter dan waarin het kleingeld van daareven.

‘Wat is dat?’ vroeg Viehof. ‘De koot is vijf tegen één gebleven. Vier pop erbij, alsjeblieft.’

En Wiechen, bij zichzelf zwerende dat hij hem die vier gulden duur zou laten betalen, betaalde, uit vrees dat men zou denken dat hij de terminologie van de paris niet kende, wat toch inderdaad het geval was, en de anderen zeer goed wisten.

Inmiddels was Van Vleuten thuisgekomen, en had zijn weerwaardigheden van de middag aan Betsy verteld.

‘Wees vooral voorzichtig,’ waarschuwde zij. ‘Ik heb allang begrepen dat mensen die geruime tijd in Indië zijn geweest, te naïef zijn geworden voor Europa. Wij worden van alle kanten beetgenomen als we niet oppassen. En het is alsof men elkaar het wachtwoord geeft.’

‘Nu ja,’ zei hij; ‘dat kan zijn bij groenteboer en dergelijken, doch ernstige geldmannen... Trouwens die Wiechen doet zelf zaken met Karsten & Co.’

‘Is het je niet vreemd voorgekomen,’ viel zij in, ‘dat, als hij dan zulke grote zaken doet met hen, die meneer met wie je sprak zich zo wegwerpend over hem uitliet?’

‘Ja, dat is vreemd. Enfin, ik zal morgen goed toekijken.’

‘Gut, man, weet je wie ik gezien heb?’ vroeg zij opeens, van het onderwerp afstappend. ‘Onze buurvrouw in het hotel te Soerabaja; weet je nog? Wier man toen gestorven is.’

‘Mevrouw Van Groningen?’

‘Ja! Maar ik was haar naam vergeten; daarom durfde ik haar niet aanspreken?’

‘Zoveel te beter. Nu kan ik je het compliment van zo-even teruggeven!’ lachte Van Vleuten. ‘Ik denk dat het meer dan naïef zou zijn om kennissen uit Indië zo maar aan te spreken, vooral op straat.’

‘Waarom? Zij groette heel vriendelijk.’

‘Kan zijn. Ik spreek in het algemeen trouwens. Je weet nooit onder welke omstandigheden de mensen zich hier bevinden, en dus ook niet of zowel de een als de ander op het hervatten van de vroegere kennis gesteld zijn. Verbeeld je dat een oud-resident hier moet wonen, die winkelier in blikjes en inmaakgroenten geworden is.’

‘Och kom!’ deed zij ongelovig.